Uri Israel Paz, Advocate

LL.M.

Hahatzmaut 93 st. (city square) Ashdod

אורי ישראל פז, עורך דין

מוסמך (תואר שני) במשפטים

רח' העצמאות 93 (כיכר הסיטי) אשדוד

טל': 072-2150666 Tel: פקס': 072-2150999 Fax: סל': 054-4316485 Cel:

דוא"ל: uripaz@bezeqint.net E-mail:

בס"ד

28.8.14

לכבוד

ב' באלול התשע"ד

מר נפתלי בנט

שר הכלכלה

רח' בנק ישראל 5, קרית הממשלה

ירושלים 91036 טל' 02-6662252

פקס' 02-6662908

דחוף

באמצעות פקס' ובד.ר.

אדוני השר,

הנדון: צו יבוא חופשי - תיקון תשע"ד - יבוא גופות להתערוכה

בשם מרשתי, **התנועה למדינה יהודית** (ע"ר), ובהתייחס לנדון, הנני מתכבד לפנות אל אדוני השר, כדלקמן:

1. משרד הכלכלה הפיץ לאחרונה טיוטת **צו יבוא חופשי - תיקון תשע"ד** (להלן: "**הצו**"), ממנו עולה כי בכוונתכם להתיר בחקיקת משנה "**יבוא גופות לצורכי תערוכה**".
2. הניסיון להכשיר כעת יבוא ויצוא של גופות אדם, בא בהמשך לפסיקת בג"ץ שהורתה על סגירת תערוכת "BODIES – תערוכת הגוף", שנערכה בתל אביב בחודשים מאי-אוקטובר 2012 ובמסגרתה הוצגו בארץ כ-20 גופות אדם שלמות מסין ועוד כ-200 חלקי גופות מתים שעברו תהליכי שימור. "**לא יכולה להיות מחלוקת כי בדרך התנהלות זו, כפי שנתגלתה לפנינו, נפגע כבוד האדם ובכללו כבוד המת. הבענו את מורת רוחנו מכך בפני הצדדים במהלך הדיונים שהתנהלו לפנינו**", פסקו שופטי בג"ץ בעקבות קיומה של התערוכה (בג"ץ 4068/12 **דוד שונברג, עו"ד נ' היועץ המשפטי לממשלה ואח'**, 23.9.2012). באותו פסק דין התריעו שופטי בג"ץ וציינו כי "**אנו מניחים שייעשה כל שנדרש, לרבות על-ידי גורמי המכס, שמצב זה לא ישנה**".
3. מדובר במהלך הפוגע בערך החוקתי של שמירה על כבוד האדם, ובכללו שמירה על כבוד המת. "**ההגנה על כבוד האדם כוללת בחובה את ההגנה על כבודו של החי ועל כבודו של המת גם יחד**", קבע השופט סלים ג'ובראן (בג"ץ 6685/05 **חברת אלאקסא נ' חברת י.ג. ארכיאולוגיה**, פורסם בנבו, 18.1.07). והשופט מישאל חשין הוסיף מצידו כי "**כבודו של אדם הוא, כבודו של המת הוא, כבודו של החי הוא, כנושא את כבוד המת**" (בג"ץ 7583/98 **בכרך נ' שר הפנים**, פ"ד נד(5) 832 (2000)); בהקשר דומה קבע השופט חשין כי "**באין כבוד האדם - אין אדם ואין חברת אדם**" (בג"ץ 6126/94 **סנש נ' רשות השידור**, פ"ד נג(3) 817 (1999)).

Uri Israel Paz, Advocate

LL.M.

Hahatzmaut 93 st. (city square) Ashdod

אורי ישראל פז, עורך דין

מוסמך (תואר שני) במשפטים

רח' העצמאות 93 (כיכר הסיטי) אשדוד

טל': 072-2150666 Tel: פקס': 072-2150999 Fax: סל': 054-4316485 Cel:

E-mail: uripaz@bezeqint.net :דוא"ל

4. "**האם ההגנה על כבודו של האדם החי איננה כורכת עימה, כרצף מתמשך אחד, את ההגנה המתמשכת גם על כבודו של האדם כאשר הוא שוב אינו בין החיים?**", תמהה השופטת אילה פרוקצ'יה, והשיבה: "**כבודו של המת היא עיקרון חוקתי הנגזר כפועל יוצא מכבודו של האדם החי, ומזכותו לאוטונומיה אישית. אלה הם שניים שאינם ניתנים לניתוק ולהבדלה**" (בג"ץ 52/06 **אלאקסא נ' Wiesenthal Museum**, תק-על 2008(4) 1074 (2008)).

5. **הצו**, המצוי במדרג נורמטיבי נמוך ביותר בחקיקת משנה, פוגע בערכיה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, כפי שהדבר מעוגן בסעיף המטרה (1א) של **חוק יסוד**: כבוד האדם וחירותו. "**שורשיו של כבוד האדם כזכות אדם שתולים במורשת היהודית שלנו**", היטיב לאפיין הנשיא בדימוס פרופ' אהרן ברק. "**על פי עולמה של היהדות, כל הכבוד שבעולם נאצל מהבורא, שהוא מלך הכבוד. כבוד האדם נגזר מכבוד הבורא מפני שהאדם נברא בצלמו**" (**שופט במדינה דמוקרטית**, י-ם 2004, 137).

6. מהי עמדת ההלכה היהודית? "**תורתנו אוסרת הלנת המת גם אם הוצא להורג בשל עבירות חמורות, כי הלנת המת פוגעת ומבזה את צלם אלוקים שבאדם**", קבע הרב ישראל מאיר לאו. "**אין שום הצדקה אומנותית או אחרת להלנת גופות בני אדם ללא קשר לזהותם הדתית, הגזעית או הלאומית. יש בכך משום פגיעה בכבוד האדם ואין כל משמעות להסכמתו של האדם לבזות את גופו**".

7. האם מדובר בתופעה ראויה מבחינה אתית? בעקבות תערוכת הגופות, קיבלה המועצה הלאומית לביו-אתיקה פניה ממשרד המדע להביע את עמדתה בהיבטים האתיים הנוגעים לסוגיה זו, וכך נקבע במסקנות נייר העמדה שפרסמה המועצה ביום 27.1.2013: "**שימוש בגופות אדם בתערוכה לצרכים מסחריים ולימודיים-חינוכיים, או לצרכי אמנות, ללא הסכמה מפורשת וברורה, ובוודאי אם אמנם יתברר שמדובר באוכלוסייה 'שבויה', הוא מעשה בלתי מוסרי, ונוגד את הדרישה האתית**".

8. הצו אף מנוגד לחובת הקבורה שבסעיף 8 לפקודת בריאות העם, המורה על חובת הקבורה של גופת אדם שהלך לעולמו, בהיעדר היתר לקבורה מאוחרת מרופא ממשלתי בידי מארגני תערוכת הגופות:

> 8.(2) אין קוברים מת לפני עבור שלוש שעות משעת פטירתו, ולא אחרי עבור 48 שעות לאחר פטירתו, אלא אם התיר רופא ממשלתי במפורש קבורה מאוחרת יותר.

הוראה זו אמנם לא חלה על גוויה המבותרת לצורכי לימוד ומחקר (לפי סעיף 4 לחוק האנטומיה והפתולוגיה, תשי"ג-1953), אולם סעיף 5 לחוק מחייב קבורת הגוויה לא יאוחר משנה.

9. פסיקת בג"ץ עמדה על החובה לכבד את גופת המת, בכך שקבעה כי "**לאדם עומדת זכות ללוויה מכובדת ולקבורה ראויה, שייתנו ביטוי לכבודו בחייו ובמותו. הזכות להיקבר בכבוד חוסה תחת**

Uri Israel Paz, Advocate

LL.M.

Hahatzmaut 93 st. (city square) Ashdod

אורי ישראל פז, עורך דין

מוסמך (תואר שני) במשפטים

רח' העצמאות 93 (כיכר הסיטי) אשדוד

טל': 072-2150666 Tel: פקס': 072-2150999 Fax: סל': 054-4316485 Cel:

E-mail: uripaz@bezeqint.net :דוא"ל

כנפיה של הזכות לכבוד האדם... החובה לכבד את גופת המת ולהישמר מפני ביזויה מהווה ערך וציווי חשוב" (כב' השופטת פרוקצ'יה **בעניין אלאקסא**, שם, עמ' 1074).

10. רמיסת כבוד האדם וכבוד המת בישראל היא מעל כל מחלוקת פוליטית, ויש למגרה מוקדם ככל האפשר. אכן, שופטי בג"ץ התריעו, בפסיקתם בשלהי 2012: "**<u>ראוי כי המחוקק ייתן דעתו לנושא ויתקן את הדרוש תיקון</u>**" (**עניין שונברג**, עמ' 2), זאת לאחר שעמדת היועץ המשפטי לממשלה, עו"ד יהודה וינשטיין, היתה בעיקרה כי אין כיום בחקיקה הסדר לייבוא גופות אדם לישראל: "**התופעה דנן כלל לא עמדה לנגד עיני המחוקק בעת חקיקת החוקים הללו סביב לפני עשרות שנים, וממילא המחוקק לא העמיד לה הסדר**", קבע היועמ"ש (בסעיף 15 לכתב התשובה שהגישה עו"ד שוש שמואלי ב**עניין שונברג**, ב-23.9.2012). עם זאת, סבר היועמ"ש, כי "**<u>בולט הפסול שבשימוש מסחרי בגופות אדם בלא הסכמתם והפגיעה בזכותם לכבוד והדעת אינה נוחה מהותרתו בלא מענה</u>**".

11. דע עקא, בניגוד לעמדת היועמ"ש ובניגוד לעמדת המועצה הלאומית לביו-אתיקה, עמדתו של בית המשפט העליון היא ברורה: **<u>גם כאשר ניתנה הסכמה של אדם לשימוש מסחרי/אומנותי כזה או אחר בגופתו, הדבר אינו מוריד מהפגיעה בערך היסוד של כבוד האדם</u>**. כך קבע השופט פרופ' מנחם אלון ז"ל, כי **<u>אדם שמחל על "כבוד האדם" שלו – אין כבודו מחול</u>** (ראו: בש"פ 2145/92 **מד"י נ' גואטה**, פ"ד מו(5) 704 (1992)). וכך קבעו שופטי בג"ץ במספר הליכים בהם שללו ממר שלמה אבני, "**<u>אף אם מחל על כבודו</u>**", פגיעה בגופתו בכך שזו לא תיקבר ותישאר בשדה למאכל חיות (השופט ד"ר אליקים רובינשטיין בבג"ץ 6167/09 **שלמה אבני נ' מדינת ישראל**, מיום 18.11.09). והשופט אליעזר ריבלין שב על עקרון יסוד לפיו **<u>רצונו של אדם והאוטונומיה שלו נסוגים מפני ערך כבוד האדם ותקנת הציבור וכבודו</u>** (ראו: דנג"ץ 9566/09 **שלמה אבני נ' מדינת ישראל**, מיום 19.1.10).

12. בהמשך להצבעתו של היועמ"ש בכתב התשובה לעתירה לבג"ץ שונברג על הבעייתיות שבהסדרת הנושא דווקא במסגרת של צו יבוא חופשי - משי"**הבדיקות הנחוצות אינן מצויות, על פי רוב, במומחיות אנשי המכס ומשכך מותנה היבוא בקבלת אישור או רישיון מרשות מוסמכת ליבוא שהנושא מצוי בתחומה**" (פסקה 21) - אבקש לברר כיצד תיפתר הבעייתיות באמצעות הקמת ועדה בין-משרדית לייבוא גופות לצורכי תערוכה, המוקמת באחריות משרד הכלכלה. ההליך דומה אמנם ליבוא מוצרי מזון, הטעון אישור ממשרד הבריאות או החקלאות, ויבוא תרופות ותוספי מזון הטעון אישור ממשרד הבריאות. אולם, לא ברור אילו אמות מידה ושיקולים - משפטיים, אתיים והלכתיים - תילקחנה במסגרת החלטות הוועדה הבין-משרדית שבכוונת השר להקים.

Uri Israel Paz, Advocate

LL.M.

Hahatzmaut 93 st. (city square) Ashdod

Cel: 054-4316485 סל': Fax: 072-2150999 פקס': Tel: 072-2150666 טל':

E-mail: uripaz@bezeqint.net דוא"ל:

אורי ישראל פז, עורך דין

מוסמך (תואר שני) במשפטים

רח' העצמאות 93 (כיכר הסיטי) אשדוד

13. אשר על כן, אודה לאדוני השר הנכבד אם יודיע למרשתי:

א. האם בכוונת השר <u>לא לחתום על הצו</u> ליבוא חופשי ל"יבוא גופות לצורכי תערוכה"?

ב. ככל שבכוונת השר לחתום על הצו, כיצד עולה הדבר בקנה אחד עם עיקרון היסוד החוקתי של 'כבוד האדם' ועם ערכיה של מדינת ישראל כ'מדינה יהודית ודמוקרטית'?

ג. ככל שהצו ייחתם, כיצד יעלה בקנה אחד עם התרעת שופטי בג"ץ כי במבט צופה פני עתיד "<u>ייעשה כל שנדרש</u>, לרבות על-ידי גורמי המכס, <u>שמצב זה</u> [יבוא גופות לצורכי תערוכה, אי"פ] <u>לא ישנה</u>"?

ד. ככל שהצו ייחתם, אילו אמות מידה ושיקולים - משפטיים, אתיים והלכתיים - תילקחנה במסגרת הנחיות והחלטות הוועדה הבין-משרדית שבכוונת השר להקים?

ה. כיצד בכוונת אדוני השר לקיים את הוראת שופטי בג"ץ (בעניין שונברג) ולפיה יש להסדיר בחקיקה <u>מניעת</u> יבוא של גופות וחלקי גופות לתערוכות בארץ או יצוא שלהם לחו"ל?

14. ככל שלא תתקבל תשובה מספקת וכבוד השר **לא יימנע מלחתום על הצו**, אמליץ למרשתי כיצד בידה לעמוד על זכויותיה, וראו נא פנייה זו כמיצוי הליכים.

בכבוד רב ובברכה,

אורי ישראל פז, עו"ד

ב"כ התנועה למדינה יהודית (ע"ר)

<u>עותק</u>:

עו"ד יהודה ויינשטיין, היועץ המשפטי לממשלה ת.ד. 49029, ירושלים 9149001 <u>בד.ר. ובפקס': 02-6467001</u>

עו"ד דוד שונברג, רח' המלך ג'ורג' 16א', ירושלים 94229